

door **Rudolf Weise**

De sanitaire treinen naar Berck-Plage in de periode 17 mei - 07 juni

Voor de evacuatie van zijn gewonde militairen beschikte de Belgische Militaire Geneeskundige Dienst over sanitaire treinen. Hun inbreng bij de gebeurtenissen die zich te Berck-Plage afspeelden was van kapitaal belang en verdient daarvoor verteld te worden.

De Medische Dienst beschikte in mei 1940 over 18 treinen: 2 treinen voor liggend vervoer (TLV) bestaande uit 11 wagons en 2 bagagewagens (300 plaatsen), 13 treinen voor gemengd vervoer (TGV) samengesteld uit 8 wagons en 2 bagagewagens voor 120 liggende en 240 zittende gewonden, 1 trein voor zittend vervoer (TZV) met 320 plaatsen en 2 treinen van ongeveer 450 plaatsen samengesteld uit 5 wagons en 22 bagagewagens waarvan 20 gesloten.

Iedere trein werd bevolen door een officier-geneesheer die bvb. voor het gemengd vervoer beschikte over 27 brancardiërs waarvan één aalmoezenier. Deze evacuatiedienst was oorspronkelijk gestationeerd te Deinze bij Gent. Ze hebben als opdracht te waken over de samenstelling van de treinen, hun bevoorrading in levensmiddelen, medicamenten en verbanden en het ter beschikking stellen van de treinen op de plaatsen gevraagd door de Medische Dienst.

De evacuatiedienst trad in werking vanaf de eerste dag der gevechten. Vanaf 16 mei werden de treinen volop ingeschakeld in de gevechten om de evacuatie te verzekeren, eerst ten westen van de Schelde, later naar Frankrijk. Op dezelfde dag om 11.10 uur ontvangt men de uitvoeringsmodaliteiten inzake het gebruik van deze sanitaire treinen:

1. De officieren treinoversten zijn ook van rechtswege militair bevelhebber van de stations waar er door de militaire overheid geen bevelhebber werd voorzien.
2. De burgerlijke overheid er van weerhouden aan de trein een andere bestemming te geven dan diegene bepaald door de militaire overheid.
3. De stationschef ervan op de hoogte brengen dat men een met revolver gewapende man op de locomotief zal plaatsen met de opdracht te handelen indien hij de trein zou laten vertrekken in een andere richting dan deze bepaald door de militaire overheid.
4. De toegang tot de trein formeel verbieden aan elke persoon, hetzij militair of burger, andere dan het personeel, de zieken en gekwetsten. Indien nodig zullen de treinoversten zich laten bijstaan door de Rijkswacht.
5. In de trein een reserve aan levensmiddelen opslaan voor minimum vier dagen.
6. De toestand der treinen doorsturen, ze nummeren op de bagagewagen, er een officier affecteren die er definitief blijft.

Niettegenstaande deze precieze orders met betrekking tot hun gebruik zullen deze treinen veel moeilijkheden ondervinden. Zij zullen niet altijd beschikken over de onmisbare locomotieven want al behoren de treinen tot de Medische Dienst, de locomotieven horen toe aan de NMBS. In sommige stations werden deze locomotieven eenvoudigweg geweigerd. Tot slot moesten deze treinen telefonisch contact houden met hun hospitaal van bestemming en de bevelhebbers moesten in elk station hun orders vragen en hun positie opgeven. Vandaar nieuw tijdverlies. Bovendien droegen deze treinen geen Rode-Kruistekens op de wagons wat aanleiding gaf tot wrede vergissingen.

Vanaf 16 mei 18.30 uur worden vertrekorders gegeven om gewonden op te halen te Brugge, Gent, Nieuwpoort en Oostende. De geladen treinen zetten zich tussen 09.00 uur de 17 mei en 22.00 uur de

18 mei in beweging. De snelste trein heeft 20 uren nodig om Rang-du Fliers te bereiken, de traagste 63 uren. Voeg hierbij de wacht-, laad- en lostijden en stel u voor hoe het leven in deze treinen met zijn pijn, angst en lange wachttijden in de zon, met veel stoppen en veranderingen van richting, moet geweest zijn. Een emotionele getuigenis:

"In de wagons een pak gewonden, gans het trillende gamma van menselijk leed, inbegrepen het sinister orgelpunt, de dood. Buiten de vliegtuigen, de bommen, de tanks, de slachting. Nergens heeft een kanon of mitrailleurse deze doodsvogels van ons afgewend".

De eerste gewonden, komende uit Brugge met de evacuatietrein voor zittend vervoer, kwamen aan te Rang-du-Fliers op 18 mei om 05.30 uur. Ze werden slechts ontscheept om 15.45 uur. Zes treinen zullen in Rang-du-Fliers toekomen met bestemming Berck-Plage: op 18, 19 en 20 mei. Twee anderen komen over Etaples op 18 en 19 mei. In totaal komen meer dan 3000 soldaten toe op die dagen waarvan er 2000 te Berck bleven.

Commandant-geneesheer Bech heeft een gedetailleerd verslag over de wederwaardigheden van al deze sanitaire treinen nagelaten. Tussen de verhalen die betrekking hebben op Berck, deze van vijf treinen die het waard zijn vermeld te worden.

Drie GET (gemengde evacuatietrein) de 10, 3 en 4 hebben een gemeenschappelijke bestemming die, alhoewel ze afzonderlijk vertrokken, hen op 20 mei samen in Rang-du-Fliers zal brengen.

De gemengde evacuatietrein onder onderluitenant-geneesheer Regniers verlaat Gent op 17 mei om 09.30 uur met 130 liggende en 340 zittende gewonden. De reis duurt geweldig lang. Hij komt aan te Wevelgem op 18 mei om 06.00 uur, dwz. na een reis van 20 uren en 30 minuten voor een afstand van 46 km. De 18e wordt de trein 3 uur opgehouden te Wevelgem, 2 uur15' te Halluin en 6 uur15' te Ballieul. De 19e komt de trein langs Ebblinghem en St.Omer. Twee gekwetsten sterven onderweg. Ze bereiken Rang-du-Flier te middernacht. Het ontschepen begint op 20 mei om 04.00 uur maar alleen de zwaarst gekwetsten worden ontscheept. Wegens plaatsgebrek in de hospitalen te Berck blijven de lichtgewonden in de trein.

De gemengde evacuatietrein 3 onder luitenant-geneesheer Stuyck verlaat Oostende op 18 mei om 21.05 uur met 120 liggende en 250 zittende verwonden. Ze overschrijden de grens (30 km.) op 19 mei om 15.00 uur en de trein komt aan te Rang-du-Fliers de 20e om 05.00 uur. Men kan niemand ontschepen want te Berck is er geen plaats meer. De trein krijgt Nantes als nieuwe bestemming doch...er is geen locomotief beschikbaar om te vertrekken. De locomotief van de trein werd ondertussen door Franse militairen afgekoppeld. De trein blijft dus in het station te Rang-du-Fliers staan op 20 en 21 mei. De gezonde mannen krijgen toelating op eigen kracht te vertrekken. Luitenant Klein die deel uitmaakte van dit transport verteld hierover het volgende:

"Op 21 mei kreeg ik toelating te vertrekken. Met behulp van een schets die ik gemaakt had van een kaart begaf ik mij op weg. Ik nam verschillende gekwetste onderofficieren en soldaten mee. Ikzelf liep met een stok. Ons doel: de Somme overschrijden. We zijn er nooit geraakt want de Duitsers bezetten reeds de zuidelijke oever. Bij valavond zijn we teruggekeerd in de richting van Etaples en de volgende dag in de namiddag van 22 mei hadden we het geluk te kunnen inschepen aan boord van één der laatste Engelse schepen die de haven van Boulogne verliet".

De gemengde evacuatietrein 4, onder adjudant-geneesheer Castelain verlaat Oostende op 18 mei om 22.00 uur. met 642 personen aan boord. Na veel stoppen, komt hij aan te Adinkerke op 19 mei te 08.00 uur en te Duinkerke om 22.00 uur. Tijdens de nacht worden zij, in de omgeving van Calais, gebombardeerd. Hij is te Boulogne om 04.00 uur, te Etaples om 11.00 uur en te Rang-du-Fliers om 23.00 uur. Hij vindt er GET 10 en 3, gedeeltelijk ontdaan van hun gezonde gekwetsten die de trein

verlaten hebben en proberen de bagagewagens met eetwaar te plunderen.

De geschiedenis van deze drie treinen verloopt vanaf dan gelijk. De 21e stationeren ze samen te Rang-du-Fliers. De treinoversten plegen overleg. Men beslist de ergste gewonden samen te brengen op één trein. De 22e mei om 10.00 uur passeren gemotoriseerde Duitse kolonnes op de baan langs het station richting Etaples. Vier licht gekwetsten die op de baan wandelen worden beschoten. Een Duitse ziekenwagen brengt om 12.30 uur vier zwaar gekwetsten: drie Belgen en een Franse officier. Eén der belgen sterft om 13.15 uur. De drie anderen worden naar Berck afgevoerd. Onderluitenant-geneesheer Regniers organiseert de militaire begrafenis van de overleden soldaat die bijgezet wordt op het kerkhof van Rang-du-Fliers. Luitenant Gosse vertelt over deze dagen het volgende:

“De Duitse pantserwagens komende van de Somme veroverden de trein en lieten ons voorlopig ten laste van het treinpersoneel voor wat betreft zorgen en voeding. De regio was overbevolkt met vluchtelingen en verloren gelopen militairen van alle wapens. Het treinpersoneel had moeite om door opeising de nodige, zeldzaam wordende, eetwaar en de nodige producten voor de verzorging der gekwetsten te vinden. In de moeilijke toestand waarin we ons bevonden in deze verlaten trein was de toewijding van de beide reserveluitenants-geneesheren treinoversten en het medisch personeel absoluut”.

Van de 23e tot de 27e mei worden de zwaarste zieken en gewonden overgebracht naar de hospitalen van Berck. Het leven aan boord van de treinen organiseert zich. Op 30 mei evacueren de Duitsers dertig gezonde mannen naar Montreuil. Adjudant Castelain laat de Belgische kleuren op zijn trein schilderen. Van 31 mei tot 07 juni worden de GET fasegewijs ontscheept. Op 07 en 08 juni wordt het personeel van de treinen en de gewonde soldaten naar Montreuil overgebracht en ondergaan ze het lot der kolonnes die van Berck komen.

De geschiedenis van GET 2 is eveneens verbonden met de gebeurtenissen te Berck-Plage. De trein verlaat Gent op 17 mei om 12.55 uur. Hij komt aan te Kortrijk om 17.40 uur, te St.Omer op 18 mei 04.30 uur en te Boulogne om 14.50 uur. Om 18.00 uur wordt hij te Etaples ontladen. Hij vertrekt leeg terug naar België langs Hazebrouck en Armentières maar wordt dan teruggestuurd naar Boulogne. Hij is te Desvres op 20 mei te 08.30 uur. Men laadt er enkele gekwetsten op. Luitenant-geneesheer Levecq blijft in verbinding met majoor-geneesheer Fontana te Berck maar op 21 mei wordt de telefoonverbinding verbroken. Zonder bevelen passeert hij Hesdigneul op 21 mei om 18.03 uur waar hij gebombardeerd wordt. Hij is te Dannes-Camiers op 22 mei om 01.00 uur. Het spoor is onderbroken bij Etaples. Wanneer hij verneemt dat een andere sanitaire trein aan de andere zijde van Etaples, te Rang-du-Fliers, geblokkeerd staat, vertrekt luitenant-geneesheer Levecq op 22 mei 's morgens per fiets om zijn hulp aan te bieden. Aan de brug van Etaples stuit hij op Duitse tanks en gemotoriseerde troepen die bezig zijn met het ontwapenen van Franse soldaten. Met de Duitse tanks op zijn hielen vervoegt hij opnieuw Dannes-Camiers en lukt er in te vertrekken om 14.20 uur onder Duits vuur. Onderweg vangt hij in een erbarmelijke staat verkerende gekwetsten op van het hospitaal te Berck aan dewelke men gezegd had zich op eigen kracht te redden. De trein komt aan te Boulogne om 16.00 uur en ondergaat er gedurende de nacht een intensief bombardement. Luitenant-geneesheer Levecq wordt op 25 mei te Boulogne krijgsgevangen genomen

De GET 6 van luitenant-geneesheer Vandervael zal een echte calvarieweg meemaken. Hij verlaat Oostende voor le Touquet op 18 mei om 21.45 uur. Hij passert Duinkerke, Béthune, Arras en op 20 mei 10.30 uur St.Pol. Kolonel-geneesheer Debeyre meldt hem telefonisch dat hij naar Berck moet gaan, maar uit Berck krijgt hij bevel naar Abbeville te reizen. Op 20 mei om 13.30 uur komt hij aan te Auxi-le-Château en wordt er, op het enige en vernielde spoor, tot stilstaan gedwongen in het station zonder enige mogelijkheid tot telefonisch contact. Hij geeft de gezonde manschappen toelating de trein te verlaten. 200 van hen vertrekken naar Abbeville. Om 19.40 uur komen Duitse

tanks aan die de locomotief en de achterste bagagewagen beschieten. De machinist wordt hierbij gekwetst. De Duitsers consignerden iedereen in de trein. 's Anderendaags geven ze bevel aan alle gezonde manschappen, met uitzondering van drie dokters en van de brancardiers, te voet naar Doullens te vertrekken. Luitenant-geneesheer Van Rossum was getuige van deze harde dagen:

"De Duitse commandant van een tankatelier die in een fabriek bij het station ondergebracht was voert het bevel over ons klein kamp en bezorgt ons een karige bevoorrading. We transformeren zo goed als mogelijk onze evacuatietrein in hospitaaltrein en maken een aanvang met de verzorging en de noodzakelijk operaties van de gewonden. Buiten de zwaar gekwetsten die onze trein transporteerde ontfermden we ons ook, over de gewonden die ons door de Duitsers gebracht werden. De Duitsers stelden ons twee Franse geneesheren en tien verpleegsters alsook een Engelse dokter en een aalmoezenier ter beschikking in versterking. In de eerste bagagewagen richten wij een operatiezaal in".

Ziehier wat luitenant-geneesheer Vandervael zich hierover herinnerde:

"Van 21 mei tot 05 juni deed de trein dienst als medico-heelkundige ambulance. Ik werd in deze taak bijgestaan door adjudant-geneesheer Weytens, luitenant-geneesheer Van Rossum en onderluitenant-geneesheer Wery. De eerste twee kwamen van het hospitaal te Oostende, de derde brachten de Duitsers ons per trein. Het totaal aantal gekwetsten die in deze periode in de trein gehospitaliseerd waren beliep 120 zwaar- en 50 lichtgekwetsten. Ik moest maatregelen nemen om enkele gevallen van gasgangreen te isoleren, we hadden geen serum, en ik heb een noodkerkhof in een boomgaard bij de trein ingericht. We hadden zes overlijdens. Ik moest de ravitaillering verzorgen, gedeeltelijk door opeisingen in de lokaliteit, gedeeltelijk met levensmiddelen ons door de Duitsers geleverd, die ons ook medicamenten, verbanden en chirurgische instrumenten van Franse en Engelse oorsprong bezorgden".

Op 26 mei worden 20 zwaar gewonden geëvacueerd, 13 anderen de 27e. Op 02 juni worden alle zittende gewonden, alsook de hospitaalzusters en 20 verpleegsters per autocar naar Berck gebracht. Op de 03e nieuwe evacuatie. De 05e wordt de trein volledig geëvacueerd met autocars: de gekwetsten en verpleegsters naar Berck, de geneesheren en brancardiers naar St.Pol waar ze de colonnes van de Belgische Medische Dienst vervoegen die naar België vertrekken.

Sterven te Berck

In deze dagen stierven te Berck 24 Belgische militairen. Inlichtingen uit de overlijdensakten, deze die opgetekend waren in de begrafenisregisters alsook deze door mijnheer Stevens bekomen in België vertellen ons wie zij waren. Twee van hen zijn naamloos maar de identiteit van de 22 anderen is ons bekend. Het zijn:

1. Soldaat Bertrand Marcel † 26-05-1940 - Spoorwegtroepen.
2. Militair Bortels Frederik † 04-06-1940 -11e Linier regiment.
3. Wachtmeester Bourgeois Louis † 12-06-1940-2e DTCA (afweergeschut).
4. Militair Cauwenbergh Victor † 01-06-1940-2e Regiment Hulptroepen.
5. Kapitein de Hemptinne Etienne † 25-05-1940-2e Ardense Jagers.
6. Militair Dewolf † 02-06-1940.
7. Militair Dumont Georges † 01-06-1940.
8. Soldaat Depasse Albert † 26-06-1940-2e Jagers te Voet.
9. Soldaat Ghieselmans Jean † 23-05-1940-62e Linier regiment.
10. Militair Goovaerts Henri-Jean † 19-05-1940.
11. Sergeant Heps Victor † 13-06-1940-5e Linier regiment.
12. Sergeant Leclercq Alfred † 3e Karabiniers-Wielrijders.

13. Soldaat Leurquin René † 23-05-1940-1e Regiment Gidsen.
14. Militair Mestdag Paul † 15-06-1940-Medisch Corps.
15. Militair Michiels André † 26-05-1940.
16. Onbekend militair † 20-05-1940.
17. Onbekend militair † 20-05-1940.
18. Korporaal Simon René † 20-05-1940-3e Medisch Corps 4e Infanteriedivisie.
19. Soldaat Smekens Jules † 20-05-1940-1e Ardense Jagers (?).
20. Sergeant Thiry Adelin † 21-05-1940-9e Jagers te Paard.
21. Soldaat Vanderstraeten Albert † 18-05-1940-3e Luchtvaartregiment.
22. Soldaat Vandevelde Francis † 07-06-1940-17e Linierregiment.
23. Soldaat Van Landeghem André † 21-05-1940-3e Linierregiment.
24. Soldaat Winandy Jules † 22-05-1940-2e Grenswielrijders.

De jongste was 19 jaar, de oudste 56. De helft onder hen waren minder dan 30 jaar. De meesten stierven in de Belgische hospitalen: 9 in het Maritiem, 8 in Lannelongue, 1 in het casino. Enkelen stierven in instellingen van de Franse medische dienst: 2 in Hélio-Marin, 2 in Cazin. Eén werd dood gevonden op het strand. Er dient opgemerkt dat niettegenstaande zijn naam van "Kreupelencentrum" het casino ook enkele zware gevallen herbergde.

Het eerste overlijden gebeurde op 18 mei en tot de aankomst van de Duitsers op 22 mei, stierven er nog 9. Tussen 23 mei en 05 juni, waarop een aanvang werd gemaakt met de evacuatie der hospitalen, werden nog 9 bijkomende overlijdens opgetekend. Na deze datum telt men er nog 5 waarvan de laatste op 26 juni.

In enkele gevallen kent men de oorzaak van het overlijden. Enkelen stierven door ziekte: tuberculose, hartziekten, keelontsteking, gasperforatie, het grootste deel door kwetsuren waarvan enkele op het eerste zicht niet zo erg waren: aan de kuit, het been en de dij, maar die door verwikkelingen met gasgangreen fataal werden.

De meesten werden in België gewond tussen 11 en 15 mei. Het volgende verhaal is typisch voor de belevenissen van een Belgisch soldaat die uiteindelijk te Berck overleed:

"Op 12 mei 1940 werd soldaat Winandy, een estafette in bevolen dienst, onderschept bij een Duitse tankaanval bij het dorpje Hannut. Op het ogenblik dat hij zijn moto terug op gang bracht in de hoop aan de vijand te kunnen ontsnappen werd hij door een kogel aan de bil gewond. Hij slaagde er in zich aan het zicht van de vijand te onttrekken en zich te laten opnemen door een camion met vluchtelingen. Overgebracht in de achterste lijnen zwierf hij van hulppost naar hulppost zonder er in te slagen zich te laten verzorgen gezien de versnelde gebeurtenissen. Zijn, op het slagveld, haastig aangebracht verband werd slecht 5 of 6 dagen later vervangen. De wonde was besmet en de verwonding verergerde. Winandy stierf in een Franse medische instelling, het Maritiem hospitaal, te Berck-Plage op 22 mei te 04.00 uur".

Twee overleden nadat ze in de omgeving van Berck gewond werden bij de terugtocht van sommige Belgische eenheden:

"Wij gingen naar Frankrijk in een camion van de 4e compagnie van het 3e regiment Carabiniers-Wielrijders op 19 mei 1940. De 20 mei op de weg van Abbeville werden wij gebombardeerd. Een bom viel op drie meter van mijn groep, een tweede op 25 meter raakt de groep van sergeant Leclercq. Gekwetst aan het been, werd hij verzorgd in een nabijgelegen huis en waarschijnlijk overgebracht naar een hospitaal. Na mijn terugkeer in België kwam een lid van zijn familie mij zijn overlijden in het hospitaal te Berck-Plage melden. Sergeant Leclercq stierf in het hospitaal Cazin op 21 mei te 02.00 uur".

"Het bataljon waartoe soldaat Ghieselmann behoorde werd op 16 mei 1940 ingescheept te Lokeren met bestemming Zuid-Frankrijk. Op 18 mei, nadat voorzien was dat de trein naar Amiens zou rijden, werd deze afgeleid naar Calais. Het bataljon moest de trein verlaten op 23 mei in het station van Rivière-Neuve. Zonder bewapening, krijgt de eenheid bevel terug te trekken tot Calais, dan naar Boulogne, dan naar Abbeville. Het grootste deel van het bataljon werd op 25 mei krijgsgevangen gemaakt tussen Calais en Gravelines. Kleine detachementen konden doorbreken maar werden, na gebombardeerd geweest te zijn, opgepakt tussen Calais en Abbeville. De gewonde soldaat Ghieselmann van het 1e bataljon van het 62e Linieregiment overleed tengevolge dergelijke omstandigheden op 23 mei te 11.00 uur in het Maritiem hospitaal".

Dit laatste verhaal is enigszins onwaarschijnlijk. Op 23 mei wanneer de eenheid de trein te Rivière-Neuve verlaat is Berck reeds 24 uur ingenomen. Nochtans...

Een eerste besluit

Vijftig jaar later is te Berck niets meer zichtbaar van de massieve Belgische tegenwoordigheid uit die tijd. Ik probeerde archieven te vinden in de hospitalen maar vond niets. Men meent te weten dat ze allen geëvacueerd en verlaten werden tijdens de oorlog. In het geheugen van de oudere inwoners bleven weinig preciese herinneringen bewaard; men herinnerde zich slechts: *"dat er veel Belgen te Berck waren in 1940"*. Sommigen hielden contact met Belgische families en kleine groepjes oudstrijders komen er soms nog eens.

Van het kerkhof werden de 24 gesneuvelde soldaten allen naar België overgebracht. De begrafenisregisters getuigen voor hen. Ze werden begraven in sectie 3, groep M, gereserveerd voor militaire graven, midden Franse en Engelse soldaten gestorven in dezelfde periode. Ze werden bij elkaar gezet in volgorde van overlijden en zo zijn de geallieerden verenigd in de dood zoals ze waren in het gevecht. De eerste lichamen, werden op bevel van de Duitse overheid, opgegraven en teruggegeven aan de familie op 16 juni 1940. De anderen werden naar België overgebracht tussen 1947 en 1950.

Om te eindigen, de enige sporen die ik terugvond waren deze van de burgerstand te Berck. Voor elke overleden Belgische militair zijn inlichtingen betreffende ouderdom, eenheid et soms zijn adres opgetekend. Voor allen is ook vermeld: *'Mort pour la Belgique'*.

Noot: Voorgaande relaas is hoofdzakelijk gebaseerd op het Franstalig werk "Le Service de Santé Belge   Berck (France) en 1940" van de Franse geneesheer Victor Macquet, geboren te Berck. Bij de vertaling werd de tekst, met uitzondering van enkele paragrafen, zo identiek mogelijk behouden.

(wordt vervolgd)